

Ed.

52. Frumvarp til laga

[49. mál]

um viðauka við lög nr. 50 5. júní 1957, um menningarsjóð og menntamálaráð.

Flm.: Tómas Karlsson.

Um Þýðingarsjóð.

1. gr.

Menntamálaráð fer með stjórn Þýðingarsjóðs. Hlutverk þessa sjóðs er að veita íslenskum rithöfundum styrki til að láta þýða verk sín á erlend tungumál með útgáfu á verkunum erlendis í huga. Menntamálaráð skal árlega, eftir að sjóður þessi hefur tekið til starfa, auglýsa eftir umsóknnum um styrki úr Þýðingarsjóði. Menntamálaráð úthlutar styrkjum þessum, og skal úthlutun miða að því að koma athyglisverðum íslenskum samtímabókmenntum á framfæri erlendis.

Menntamálaráð skal aðstoða rithöfunda við útvegum hæfra þýðenda.

Þýðingarsjóður menntamálaráðs tekur til starfa, þegar fé hefur verið veitt til hans á fjárlögum. Heimilt er menntamálaráði að nota að hluta starfsfé sjóðsins til að kynna íslensk samtímaskáldverk erlendis.

Menntamálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um starfsemi Þýðingarsjóðs.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Í þessu frumvarpi til laga er lagt til, að stofnaður verði Þýðingarsjóður, er sé í vörzlu og undir stjórn menntamálaráðs. Skal menntamálaráð úthluta styrkjum úr

Þessum sjóði til rithöfunda, sem vilja láta þýða skáldverk sín á erlendar tungur með útgáfu þeirra erlendis í huga. Flutningsmaður telur heppilegast, að rithöfundarnir sjálfir hafi hér frumkvæði og sæki um styrki úr þessum sjóði og afli sér sjálfir sambanda erlendis eða hérlendis til útgáfu verka sinna á erlendum málum. Þannig yrðu það aðeins samtímaverk, er stuðningur þessi næði til. Þá er lagt til, að menntamálaráði verði heimilað að nota starfsfé sjóðsins að hluta til að kynna íslensk samtímaskáldverk erlendis, og er þar haft í huga, að ríkisstjórnir ýmissa menningarþjóða vinna markvisst og skipulega að því að kynna samtímaverk rithöfunda sinna meðal annarra þjóða með útgáfu og dreifingu bæklinga og bóka, þar sem getið er höfunda og verka þeirra. Er það viðkomandi rithöfundum mikill styrkur.

Flutningsmaður er hógvær í kröfum sínum nú með tilliti til þess efnahagsástands, sem ríkir í landinu, og leggur því til, að það verði í hendi meiri hluta Alþingis, yrði þetta frumvarp að lögum, hvenær fært þætti að hefja starfsemi þessa Þýðingarsjóðs, því að lagt er til í frumvarpinu, að sjóðurinn taki þá fyrst til starfa, er fé hefur verið veitt til hans á fjárlögum ríkisins.

Íslendingar telja sig bókmenntaþjóð. Því er haldið fram, að hinar fornu bókmenntir okkar Íslendinga hafi átt meiri þátt í því en nokkuð annað, að við höldum við ríki þjóðerniskennd um dimmar aldir og hófumst til sjálfstæðis undan erlendu valdi. Enginn vafi er á því, að þessar bókmenntir hafa aukið hróður okkar mjög og skapað virðingu fyrir íslenskri menningu. En lítil þjóð getur ekki lifað eingöngu á fornri frægð, ef hún ætlar að viðhalda sérstæðri þjóðmenningu. Það er ekki heldur nóg, að við sköpum á Íslandi við tiltölulega mjög erfiðar aðstæður góðar samtímabókmenntir. Við verðum að kynna þær bókmenntir meðal annarra þjóða, ef við viljum halda reisu okkar í þjóðafjölskyldunni.

Ísland liggur nú um þjóðbraut þvera í sífellt nánari samskiptum þjóða heimsins. En hvað snertir bókmenntir okkar og kynningu þeirra erlendis erum við enn einangraðir. Þjóðir, sem tala og skrifa á lítt þekkta tungu, eins og Finnar, Ungverjar og Íslendingar, svo að einhverjar þjóðtungur séu teknar sem dæmi, eiga við stöðuga og erfiða einangrun að stríða í menningarlegu tilliti. Einkum kemur þetta hart niður á bókmenntum þessara þjóða. Þráfaklega hefur það komið fyrir, að úrvalshöfundar hafa ekki orðið kunnir utan heimalands síns, vegna þess að ekki var hægt að koma þeim á framfæri á fjöllesnum tungum. Hið lítt þekkta og einangraða mál, sem þeir skrifuðu á, varð þeim fjötur um fót.

Hvert og eitt ríki hefur hagsmuna að gæta í þessu efni. Og óhætt er að segja, að eftir því sem þjóðin er fámennari, eru hagsmunirnir meiri. Viðhorf milli þjóða innbyrðis mótast alltaf mikið af verðmætum, sem felast í góðum listum og sterkum menningararfi. Þar hafa framúrskarandi einstaklingar meiri áhrif en tölur, sem sýna mannfjölda. Þetta á einnig við um Ísland. Sagnahefð telja allir okkur til gildis, og þá sterku menningarlegu arfleifð, sem frá henni er runnin. Nóbelsverðlaun í bókmenntum juku miklu við stærð okkar, og rithöfundar hafa bæði fyrr og síðar aukið mjög hróður landsins út á við. Sjálfsgagt hefði sá hróður getað orðið enn meiri, hefði íslenska verið lesin af milljónaþjóðum.

Mjög hefur reynzt erfitt að koma íslenskum skáldverkum á framfæri erlendis vegna þess, hve fáir það eru í raun og veru, sem færir eru um að þýða úr íslenzku á önnur tungumál. Frá hinum Norðurlöndunum er sömu sögu að segja, þótt ólíkt sé greiðara um þýðingar úr þeim málum en íslenzku. Samt fer forvitni um íslenskar bókmenntir vaxandi, einkum meðal frændþjóðanna, og fer þeim höfundum fjölgandi, sem fá bækur sínar gefnar út meðal þeirra. Hins vegar liggur í augum uppi, að hvergi er nóg að gert í þeim efnum, og ráða oft frekar tilviljanir en skipuleg sókn á þessum vettvangi.

Í nokkur ár hafa tvö skáldverk verið þýdd árlega á eitthvert Norðurlandamálanna vegna aðildar Íslendinga að bókmenntaverðlaunum Norðurlandaráðs. Þessar þýðingar hafa þegar leitt það af sér, að ein fimm eða fleiri skáldverk íslensk hafa

verið gefin út í Skandinavíu og Þýskalandi með ágætum árangri og lofsamlegum dómum. En þar sem þátttaka íslenskra rithöfunda er árlega miðuð við tvær bækur og þýðingin miðuð við einhver tvö af Norðurlandamálunum, hefur hringurinn ekki verið vikkaður nóg, þótt þessar þýðingar hafi engu að síður borið góðan árangur.

En fyrst svona hefur tekizt til, þrátt fyrir að þýðingarnar hafi einungis náð til takmarkaðs tungumálasvæðis, þá er ástæða til að ætla, að enn betur mundi ganga, ef sviðið væri fært út, leitað væri eftir þýðingum á fleiri tungumál.

Vegna þeirrar nauðsynjar að afla eftir mætti viðurkenningar á íslenskri sérstöðu í menningarlegu tilliti sem öðru og færa mönnum heim sanninn um, að við séum fulltækir meðlimir í samfélagi þjóðanna, einnig og ekki sízt innan virtustu listgreina, er nauðsynlegt að hlutast til um enn auknar þýðingar íslenskra skáldrita á erlend tungumál. Höfundar, sem hafa skrifað góðar bækur, eiga að geta fengið þær þýddar. Þeir eiga sjálfir að fá að ráða því, hvaða tungumál verður fyrir valinu, en þeir eiga að fá fullan stuðning við þýðinguna. Sjálfir geta þeir unnið að því að koma verkum sínum á framfæri, eftir að þýðing á því er fengin. Og að sjálfsögðu verður að hafa þann fjölda skáldverka, sem þýddur er hverju sinni, innan skynsamlegra takmarka hvað fjölda snertir.

Það orkar ekki tvímælis, að þýðingar sem þessar yrðu ekki slæm fjárfesting, þótt ríkinu yrði aldrei reiknaður af þeim beinn hagnaður í krónum, alveg eins og menningarleg staða okkar í þjóðasamfélaginu verður aldrei lögð til jafns við fjármuni.